

Міністерство культури та інформаційної політики України

*Державний науково-методичний центр
змісту культурно-мистецької освіти*

«СХВАЛЕНО»

Науково-методичною радою
Державного науково-методичного центру
змісту культурно-мистецької освіти
Протокол № 8
від «29» грудня 2021 р.

**Типова навчальна програма з навчальної дисципліни
«РИСУНОК»
середнього (базового) підрівня початкової мистецької освіти
з образотворчого мистецтва початкового професійного спрямування
(станкове мистецтво та скульптура)**

**Київ
2021**

Типова навчальна програма з навчальної дисципліни «РИСУНОК» середнього (базового) підрівня початкової мистецької освіти з образотворчого мистецтва початкового професійного спрямування (станкове мистецтво та скульптура). Київ, 2021. 30 с.

Укладачі: **Поліщук О. П.**, викладач, директор Художньої школи № 3 (м. Кривий Ріг), спеціаліст вищої категорії, викладач-методист, *координатор групи*;
Захарова Т. М., викладач Дитячої школи мистецтв № 6 ім. Г. Жуковського (м. Київ), спеціаліст вищої категорії, викладач-методист;
Ляхович О. О., викладач Львівського фахового коледжу декоративного і ужиткового мистецтва ім. І. Труша, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист.

Рецензенти: **Лукін М. Б.**, викладач, голова циклової комісії «Образотворче мистецтво» Одеського художнього фахового коледжу ім. М. Б. Грекова, спеціаліст першої категорії,;
Толочко І. М., методист вищої категорії Харківського обласного навчально-методичного центру підвищення кваліфікації працівників культосвітніх закладів;

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Типова навчальна програма з навчальної дисципліни «Рисунок» (далі – типова навчальна програма) розроблена з урахуванням вимог до обсягу та результатів навчання, передбачених Типовою освітньою програмою середнього (базового) підрівня початкової мистецької освіти з образотворчого мистецтва початкового професійного спрямування (наказ Міністерства культури України від 23.07.2019 р. № 562), містить загальний нормативний зміст, обсяг та нормативні результати навчання учнів рисунку, а також окреслює рекомендовані підходи до планування й організації освітнього процесу в класах образотворчого мистецтва (станкове мистецтво та скульптура). Нормативний зміст навчання за типовою навчальною програмою базується на образотворчій спадщині різних епох, традиціях і сучасних досягненнях національної та світової художніх шкіл.

Типова навчальна програма може бути основою для розроблення викладачем робочої навчальної програми з навчальної дисципліни «Рисунок». У робочій навчальній програмі, розробленій на основі цієї типової навчальної програми, викладач деталізує, конкретизує та адаптує нормативний зміст дисципліни, передбачений типовою навчальною програмою, відповідно до місцевих умов і потреб учня/учениці, визначає організаційні форми проведення та види навчальних занять, комплекс художньо-педагогічних технологій та методів викладання, необхідне методичне забезпечення, форми та засоби контролю якості знань учнів з урахуванням індивідуального підходу. Також викладач може реалізувати власний алгоритм викладання шляхом зміни послідовності викладення навчального матеріалу дисципліни за модулями та/або перерозподілу кількості годин для опанування нормативного змісту навчання, уточнення додаткових обсягів навчального матеріалу та результатів навчання понад визначені типовою навчальною програмою.

Мета вивчення дисципліни орієнтована на: формування в учнів базових навичок рисунку, опанування різноманітних графічних технік і матеріалів; формування художнього смаку та розвиток творчого мислення; мотивацію подальшого навчання на поглибленому підрівні початкової мистецької освіти або подальшого здобуття мистецької освіти професійного спрямування в закладах фахової передвищої освіти за спеціальністю «Образотворче мистецтво».

Освітній процес з навчальної дисципліни «Рисунок» здійснюється у формі навчальних занять, заходів поточного та підсумкового контролю. Основною формою занять є *груповий урок*.

Навчання проводиться за *модулями*. Кожен модуль передбачає формування певної частини компетентностей, що стають основою для подальшого навчання та досягнення нормативних навчальних результатів після завершення опанування типової навчальної програми.

Опанування нормативного змісту навчання за типовою навчальною програмою розраховано на мінімальну нормативну кількість навчальних тижнів – 35 тижнів на рік (без урахування канікулярних періодів) та на мінімальний нормативний обсяг часу на опанування програми, що становить для:

- 1 – 3 років навчання – 70 год. на рік (2 год. на тиждень);
- 4 та 5 років навчання – 105 год. на рік (3 год. на тиждень).

З метою реалізації індивідуального підходу до кожного/кожної учня/учениці та відповідно до принципів модульної системи навчання в робочій навчальній програмі **загальну кількість навчальних годин** рекомендовано розподіляти на розсуд викладача на:

- поглиблення та вдосконалення набутих навичок та вмій учнів або збільшення часу на вивчення окремих модулів у зв'язку з індивідуальною потребою учня/учениці;

- повторення/закріплення пройденого матеріалу;

- підготовку до контрольних заходів та/або публічних заходів;

- планування та проведення інших форм роботи (відвідування культурно-мистецьких заходів, пов'язаних зі змістом мистецької освіти тощо);

- відпрацювання нормативного змісту навчання через непередбачувані обставини (карантин, хвороба учня/учениці тощо).

Наочний (ілюстративний) матеріал з навчальної дисципліни «Рисунок», що включає добірку творів видатних художників, формується викладачем самостійно з урахуванням учнівського складу конкретного класу й індивідуальних здібностей учнів та застосовується відповідно до змісту модуля (опанування графічної техніки, копіювання тощо).

Для моніторингу рівня навчальних досягнень учнів застосовуються форми **поточного** та **підсумкового** контролю.

Поточний контроль здійснюється: під час навчальних занять (поурочний контроль); за підсумками кожного модуля (модульний контроль). Поточний контроль може здійснюватися у формі контрольних уроків, переглядів. Конкретні форми поточного (поурочного, модульного) контролю визначаються викладачем відповідно до робочої навчальної програми.

Підсумковий річний контроль здійснюється після завершення кожного року навчання у формі *річного контрольного перегляду графічних робіт останнього модуля*, що включає результати навчання за типовою навчальною програмою.

Наприкінці п'ятого року навчання проводиться **підсумковий контроль за результатами опанування типової навчальної програми** у формі **комплексного перегляду підсумкових робіт** з композиції, рисунку, живопису та скульптури.

Визначення рівня досягнення учнями результатів навчання середнього (базового) підрівня початкової мистецької освіти передбачає оцінювання через виставлення балів (оцінок) у цифровому (числовому) виразі за поділом на 4 рівні: початковий (1 – 3 бали), середній (4 – 6 балів), достатній (7 – 9 балів), високий (10 – 12 балів). Метою оцінювання є визначення рівня навчальних досягнень учня/учениці в оволодінні змістом, визначеним цією типовою навчальною програмою на кожному з етапів навчання (*Додаток*).

НОРМАТИВНИЙ ЗМІСТ, ОБСЯГ ТА РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Перший рік навчання. Завдання: вивчення матеріалів та інструментів художника-графіка; опанування основних зображувальних засобів рисунка; зображення з натури та за уявою елементів рослинного світу та представників світу тварин, створення фантазійних образів; передача певного стану природи.

<i>Природа як джерело натхнення</i>			
Навчальні модулі	Зміст навчання	Орієнтовна кількість годин	Результати навчання
Модуль 1. Я – художник	<p>Роль рисунка в образотворчому мистецтві.</p> <p>Створення образу за допомогою вивчених на елементарному підрівні основних зображувально-виражальних засобів графіки (крапка, лінія, пляма, штрихове тонування).</p> <p>Навчально-творча графічна робота на задану тему (наприклад, «Що я вмію малювати?», «Я-художник», «Мої спогади про літо» тощо).</p> <p>Художні матеріали та інструменти: <i>папір А4, графічні матеріали за вибором учнів.</i></p>	2	Правильно застосовує вивчені зображувальні засоби.
Модуль 2. Інструменти та матеріали художника-графіка	<p>Інструменти художника-графіка (мольберт, планшет, кнопки, біндери, ластик, клячка, точилка для олівців, пеньки (розтушовки) тощо).</p> <p>Матеріали художника-графіка (папір різного тону та текстури, графітні, кольорові, вугільні олівці, туш, пастель, фломастери, гелеві ручки, лінери, перо, соус, сангіна, тощо).</p> <p>Ознайомлення з основними технічними прийомами роботи різними графічними матеріалами (туш, соус, пастель тощо).</p>	4	Називає та розрізняє вивчені художні матеріали та інструменти.

	<p>Навчально-творча графічна робота на опрацювання можливостей вивчених графічних матеріалів (наприклад, зображення з натури запропонованого викладачем природного об'єкта – «Осіньні листя» тощо)</p> <p>Художні матеріали та інструменти: папір А4 різної структури та тону, м'які графічні матеріали, туш, перо, фломастери, олівці тощо.</p>		Зображує об'єкти опанованими технічними прийомами.
Модуль 3. Зображення об'єктів природи		16	
3.1. Рослинний світ в рисунку	<p>Зображення рослин за допомогою графічних засобів виразності (з натури, фотографій тощо).</p> <p>Навчально-творчі графічні роботи (3 роботи) на створення замальовок з натури¹ із застосуванням:</p> <ul style="list-style-type: none"> – ліній, різних за характером (1); – плям, різних за характером (2); – поєднання плям, ліній та крапок (3). <p>Художні матеріали та інструменти: папір А4, чорний фломастер або маркер, ручка, перо й туш, м'які графічні матеріали, графітний олівець тощо.</p> <p>Створення образів фантастичного рослинного світу (малювання за уявою).</p> <p>Навчально-творчі графічні роботи</p>	8	<p>Вміє малювати рослини з натури та змальовувати з карток.</p> <p>Зображує рослини вивченими графічними засобами.</p> <p>Вміє створювати образи фантастичних рослин.</p>

¹ Тут і далі в тексті підкреслено ключові моменти виконання роботи.

	<p>(3 роботи) на створення фантастичної рослинної форми із застосуванням: – ліній, різних за характером (1); – плям, різних за характером (2); – поєднання плям, ліній та крапок (3). Художні матеріали та інструменти: папір А4, чорний фломастер або маркер, ручка, перо й туш, м'які графічні матеріали, графітний олівець тощо.</p> <p>Колективна робота на основі попередніх замальовок. Навчально-творча графічна робота в техніці аплікації / колажу на тему «Створюємо планету разом» (етап 1 – рослини). Художні матеріали та інструменти: папір А1 (зокрема, тонований²), ножиці, клей, малюнки попереднього уроку, фломастери, маркери тощо.</p>		<p>Бере участь у втіленні загального композиційного задуму.</p>
<p>3.2. Тваринний світ у рисунку</p>	<p>Зображення тварин за допомогою графічних засобів виразності (з натури, фотографій тощо). Навчально-творчі графічні роботи (3 роботи) побудовані на: – лініях, різних за характером (1); – плямах, різних за характером (2); – поєднання плям, ліній</p>	<p>8</p>	<p>Зображує тварин (змальовує з натури з карток) вивченими графічними засобами.</p>

² Тонований папір (не білий) – промисловий цупкий папір, що має певне кольорове забарвлення, або папір, який самостійно тоновано художником обраним художнім матеріалом.

	<p>(малюнок поверхні) природних об'єктів. Способи/прийоми відтворення природних текстур і фактур (штрихування олівцем/ластиком, розтушовування тощо).</p> <p>Навчально-творчий графічний натюрморт з включенням фактурних природних об'єктів (з натури/взявши за основу натуру).</p> <p>Художні матеріали та інструменти: папір А3/А2 (зокрема, тонований), білий маркер або коректор, чорна гелева ручка, графітний олівець, фломастери, маркери, м'які графічні матеріали тощо.</p> <p>Використання природних фактур для створення фантазійних образів.</p> <p>Навчально-творча графічна робота на відтворення природних фактур і текстур у фантазійних образах (наприклад, «Дракон, який живе в казці», «Мій фантастичний персонаж для комп'ютерної гри», «Мій казковий звір» тощо).</p> <p>Художні матеріали та інструменти: папір А4, туш, перо, гелева чорна ручка, графітні олівці різної м'якості.</p>		<p>Розрізняє текстури і фактури природних об'єктів, вміє їх відтворювати за допомогою вивчених прийомів.</p> <p>Створює фантазійні образи за допомогою вивчених прийомів відтворення текстур і фактур.</p>
<p>Модуль 5. Зображення природних явищ та станів природи</p>	<p>Графічне відтворення явищ природи (туман, гроза, злива, заметіль, вітер, спека тощо). Передача станів природи (вітряно, спекотно, сонячно, дощить).</p> <p>Навчально-творча графічна робота на</p>	<p>6</p>	<p>Правильно обирає графічні матеріали та</p>

	<i>передачу явища/стану природи (явище / стан природи за вибором учня). Художні матеріали та інструменти: папір А3/А2 (зокрема, тонований), графічні матеріали за вибором учнів.</i>		застосовує вивчені художні прийоми для передачі обраного явища / стану природи.
Модуль 6. Збільшення та зменшення зображення		12	
6.1. Формат	<p>Формати аркушів (офісні формати А5, А4, А3, А2, А1).</p> <p>Компоновка зображення в аркуші.</p> <p>Малювання природних об'єктів за сіткою (спосіб перенесення попередньо розкреслених на квадрати зображень) із збереженням співвідношення розмірів формату.</p> <p>Навчально-творча графічна робота на перенесення зображення (запропонованого викладачем).</p> <p>Художні матеріали та інструменти: папір А4, графітний олівець, лінійка.</p>	4	<p>Знає та розрізняє основні офісні формати аркушів.</p> <p>Застосовує в роботі правила малювання природних об'єктів за сіткою.</p>
6.2. Розмір. Масштаб	<p>Масштаб, розмір. Світ природи під мікроскопом.</p> <p>Навчально-творча графічна робота на збільшене/деталізоване зображення представників рослинного/тваринного світу та мікроорганізмів.</p> <p>Художні матеріали та інструменти: папір А4, графітні олівці різної м'якості, гелева чорна ручка або туш, перо, маркер тощо.</p> <p>Навчально-творча графічна робота на</p>	8	<p>Знає, що таке масштаб та розмір.</p> <p>Детально зображує дрібні елементи природних об'єктів.</p> <p>Вміє збільшувати та зменшувати зображення.</p>

	<p>опрацювання масштабу (наприклад, чарівні перетворення: «Якби комахи були великими» / «Хто мешкає у баночці» / «Помінятися місцями» / «Країна квітів, де я – розміром з комаху» тощо – <u>варіант «збільшення / зменшення» за вибором учнів</u>).</p> <p>Художні матеріали та інструменти: папір А3/А2 (зокрема, тонований), графітні олівці різної м'якості, гелева чорна ручка або туш, перо, маркер, білі маркер або коректор тощо.</p>		Застосовує різні розміри об'єктів для створення фантазійного образу.
Модуль 7. Прийоми виявлення характеру й образності природних форм		10	
7.1. Передача особливостей природної форми	<p>Форма, абрис, контурна лінія, силует, пляма</p> <p>Навчально-творчі графічні роботи (4 роботи) на передачу природної форми (наприклад, фруктів, овочів, екзотичних плодів тощо):</p> <p>– від плями (2);</p> <p>– лінійно (2).</p> <p>Художні матеріали та інструменти: папір А4, туш, пензлик, графітні олівці різної м'якості.</p> <p>Навчально-творчі графічні роботи (4 роботи) на створення образів фантастичних / казкових світів:</p> <p>– від плями (2);</p> <p>– лінійно (2).</p> <p>Художні матеріали та інструменти: папір А4 (зокрема, тонований), графітні олівці різної</p>	4	<p>Знає, що таке абрис, силует, контурна лінія, форма.</p> <p>Відтворює характерні особливості природної форми.</p> <p>Створює фантастичний природний образ за допомогою силуету/абрису/контуру.</p>

	<i>м'якості, гелева чорна ручка або туш, перо, маркер, білі маркер або коректор тощо.</i>		
7.2. Контраст природних форм	<p>Розмаїття природних форм нашої планети. Зображення природних форм, контрастних за геометрією та пластикою.</p> <p>Навчально-творчий графічний натюрморт із включенням контрастних природних форм, що розташовані в ряд на рівні очей учнів (наприклад, кімнатні рослини, опудала тварин тощо).</p> <p>Художні матеріали та інструменти: <i>папір А3/А2 (зокрема, тонований), графітні олівці різної м'якості, гелева чорна ручка або туш, перо, маркер, білі маркер або коректор тощо.</i></p>	6	Передає особливості контрастної природної форми з урахуванням формату паперу.
Модуль 8. Відображення природних форм і явищ у тематичній графічній композиції	<p>Тематична графічна композиція, що об'єднує представників рослинного та тваринного світів (зокрема, фантастичних), а також передає певний стан природи.</p> <p>Навчально-творча графічна тематична композиція (наприклад, «Моя ідеальна планета», «Світ, в який я мрію потрапити» тощо)</p> <p>Художні матеріали та інструменти: <i>папір А2 (зокрема, тонований), графічні матеріали та техніка за вибором учнів.</i></p>	10	Передає в тематичній композиції природні форми та фактури, а також відповідний стан природи.
Всього годин у навчальному році:			70

Під час виконання програми підсумкового річного контролю учень/учениця:

- володіє вивченими графічними матеріалами та зображувальними засобами;
- відтворює світ природи з натури та у фантазійних образах.

Другий рік навчання. Завдання: ознайомлення з друкарською та книжковою графікою; удосконалення навичок застосування тону, тонових плям, градацій тону; опанування прийомів переведення площинного зображення в умовно об'ємне; опанування художніх манер виконання творчого завдання.

<i>Надихаємось мистецтвом</i>			
Навчальні модулі	Зміст навчання	Орієнтовна кількість годин	Результати навчання
Модуль 9. Світ художника-графіка	<p>Графічні техніки та художні прийоми видатних митців. Копіювання відомих графічних творів. <i>Навчально-творчі графічні роботи (6-8 замальовок) на копіювання графічних творів, запропонованих викладачем.</i> Художні матеріали та інструменти: <i>папір А5, графітні олівці різної м'якості, ручка, перо й туш, м'які графічні матеріали тощо.</i></p> <p>Манера виконання художника-графіка (Кацусіка Хокусай, В. Ван Гог, Е. Мунк, А. де Тулуз-Лотрек та ін.). <i>Навчально-творчий натюрморт з <u>натюри</u> на передачу художньої манери обраного художника (художня манера виконання за вибором учнів).</i> Художні матеріали та інструменти: <i>папір А3 (зокрема, тонований), графічні матеріали за вибором учнів.</i></p>	14	<p>Визначає графічну техніку, що представлена на репродукції.</p> <p>Відтворює вивчені графічні техніки та прийоми.</p> <p>Передає художню манеру обраного художника-графіка.</p>
Модуль 10. Тон в рисунку		12	
10.1. Тональність	<p>Тональність, градації тону, локальний тон (повторення вивченого на елементарному підрівні). Ступені тональності різних графічних матеріалів (туш-перо, вугілля, фломастер,</p>	6	<p>Розрізняє тональні градації різних графічних матеріалів.</p>

	<p>кольоровий олівець, пастель, восковий олівець, ручка, графітний олівець тощо).</p> <p>Створення площинного рисунку без контурної лінії за допомогою тону.</p> <p>Навчально-творчий графічний натюрморт з натури (на нейтральному фоні з предметів різних за формою та тоном).</p> <p>Художні матеріали та інструменти: <i>тонований папір А3/А2, вугілля, сангіна, пастель, восковий олівець тощо.</i></p>		<p>Правильно передає загальну тональність рисунку.</p>
<p>10.2. Тінь та її характер</p>	<p>Характер тіней, що падають при денному та штучному освітленні.</p> <p>Техніка передачі тіней: м'яка тінь (вугілля, сангіна, пастель, олівець), контрастна тінь (туш, пензлик, перо, маркер, фломастер).</p> <p>Створення площинного рисунку без контурної лінії за допомогою тону.</p> <p>Навчально-творчі графічні роботи (2 рисунка) на передачу характеру тіней, що падають від предметів складної форми при різному освітленні.</p> <p>Художні матеріали та інструменти: <i>папір А3 (зокрема, тонований), вугілля, сангіна, пастель, графітний олівець, туш, пензлик, перо, маркер, фломастер тощо.</i></p>	<p>6</p>	<p>Описує відмінності тіней, що з'являються при різному освітленні.</p> <p>Правильно обирає графічний матеріал для передачі характеру тіней.</p>
<p>Модуль 11. Книжкова графіка та ілюстрація</p>	<p>Книжкова графіка як вид графічного мистецтва (Г. Нарбут: «Українська абетка»; О. Тарасевич: ілюстрації до календаря «Rosarium» тощо).</p> <p>Ілюстрація (А. Базилевич: ілюстрації до поеми І. Котляревського</p>	<p>6</p>	<p>Розрізняє книжкову графіку та ілюстрацію.</p>

	<p>«Енеїда»; С. Караффа-Корбут: ілюстрації до драми-феєрії Л. Українки «Лісова Пісня» тощо).</p> <p>Навчально-творча графічна робота на копіювання <u>простої ілюстрації</u>, запропонованої викладачем.</p> <p>Художні матеріали та інструменти: <i>папір А4 (зокрема, тонований), вугілля, кольорові олівці, графітний олівець, туш, пензлик, перо, маркер, фломастер тощо.</i></p>		<p>Вміє скопіювати запропоновану книжкову ілюстрацію.</p>
<p>Модуль 12.</p> <p>Гравюра як вид графічного мистецтва</p>		<p>16</p>	
<p>12.1.</p> <p>Лінійно-площинний характер гравюри</p>	<p>Гравюра. Види гравюри (офорт, ксилографія, літографія, ліногравюра) та її характер.</p> <p>Навчально-творча графічна робота на копіювання гравюри / фрагмента гравюри.</p> <p>Художні матеріали та інструменти: <i>папір А4/А5, туш, пензлик, перо, гелева ручка тощо.</i></p>	<p>4</p>	<p>Знає, що таке гравюра та називає її вивчені види.</p> <p>Вміє скопіювати запропоновану гравюру.</p>
<p>12.2. Ліногравюра</p>	<p>Послідовність виконання гравюри.</p> <p>Принцип зображення в ліногравюрі.</p> <p>Інструменти та матеріали для роботи з ліногравюрою (різаки, основа для ліногравюри, олійна фарба, валик).</p> <p>Навчально-творча графічна робота в техніці ліногравюри³ або її імітація (наприклад, «Натюрморт на вікні»,</p>	<p>12</p>	<p>Знає та називає інструменти і матеріали, необхідні для роботи з ліногравюрою.</p> <p>Знає принцип зображення в ліногравюрі та застосовує його в роботі.</p>

³ Поглиблене вивчення навчального матеріалу підмодуля 12.2. «Ліногравюра» може відбуватися за умов наявності в закладі мистецької освіти необхідного технічного обладнання. У цьому випадку саму ліногравюру рекомендується виконувати менших розмірів у межах формату паспарту А3.

	<p>«Ілюстрація до улюбленої казки/книги», «Прогулянка тощо».</p> <p>Художні матеріали та інструменти: папір А3, графітний олівець, гумка, лінолеум А3, набір різців, чорна олійна фарба, пензлі, губка, <u>друкарський верстат для офорта</u>, туш, пензлик, перо, гелева ручка тощо.</p>		
<p>Модуль 13. Відтворення об'єму мінімальними виражальними засобами</p>	<p>Тональності одного тону (світле, середнє, темне). Прийоми умовної передачі об'єму в рисунку.</p> <p>Навчально-творчий графічний натюрморт з натури (вирішення на три тони, з контрастним боковим освітленням).</p> <p>Художні матеріали та інструменти: папір А3, графітний олівець, чорна/біла гуаш, пензлі, туш/перо тощо.</p>	10	<p>Розрізняє три тональності одного тону.</p> <p>Застосовує вивчені прийоми умовної передачі об'єму.</p>
<p>Модуль 14. Тематична графічна композиція в обраній манері виконання</p>	<p>Виконання тематичного натюрморту в обраній манері та техніці.</p> <p>Навчально-творчий графічний тематичний натюрморт з умовною передачею об'єму (наприклад, «Натюрморт художника», «Старовинний натюрморт» тощо).</p> <p>Художні матеріали та інструменти: папір А2 (зокрема, тонований) з паспарту, графічні матеріали за вибором учнів.</p>	10	<p>Самостійно обирає техніку та манеру виконання для творчої роботи.</p> <p>Відтворює власний художній задум.</p>
Всього годин у навчальному році:			70

Під час виконання програми підсумкового річного контролю учень/учениця:

- знає та описує відмінність між основними видами графіки, зокрема, видами гравюру;
- передає різні ступені тональностей в зображенні об'ємних предметів;

– відтворює вивчену художню манеру виконання із застосуванням відповідних графічних прийомів та технік.

Третій рік навчання. Завдання: набуття навичок побудови лінійної та повітряної перспективи в рисунку; зображення з натури простих геометричних форм та форм з віссю обертання; опанування жанрів натюрморт, пейзаж, інтер'єр.

<i>Простір навколо нас</i>			
Навчальні модулі	Зміст навчання	Орієнтовна кількість годин	Результати навчання
Модуль 15. Основи перспективи	<p>Перші спроби перспективного зображення.</p> <p>Навчально-творча графічна робота на задану тему (наприклад, «Вулиця мого міста», «Моя кімната», «Мандрівка до старовинного міста» тощо)</p> <p>Художні матеріали та інструменти: папір А4, графітний олівець, гумка тощо.</p> <p>Види перспективи: лінійна (кутова, пряма, зворотня), повітряна тощо.</p> <p>Перспектива в рисунках відомих художників (Мікеланджело Буонарроті, Рафаель Санті, П'єтро Перуджино, Гюстав Кайботт, В. Ван Гог, Сальвадор Далі та ін.).</p> <p>Малювання простору художниками епохи Відродження (зображення на склі).</p> <p>Навчально-творча графічна робота на передачу простору (наприклад, у зображенні інтер'єру або міського пейзажу).</p> <p>Художні матеріали та інструменти: скло / прозорий пластик, папір А3/А2, маркери різної товщини тощо.</p>	8	<p>Зображує простір на площині за власною уявою.</p> <p>Знає та називає вивчені види перспективи.</p> <p>Вміє передавати простір із застосуванням скла (або прозорого пластика).</p>

	<p>Лінія горизонту, точка сходу, точка зору (ракурс).</p> <p>Навчально-творчі графічні роботи (2 роботи) на побудову лінійної перспективи плоских геометричних фігур:</p> <p>– зображення квадрата в перспективі (1);</p> <p>– зображення кола в перспективі (2).</p> <p>Художні матеріали та інструменти: папір А3, графітний олівець, гумка тощо.</p>		<p>Знає, що таке лінія горизонту, точка сходу, точка зору.</p> <p>Вміє будувати плоскі фігури в перспективному скороченні.</p>
Модуль 16. Побудова та моделювання об'ємної форми		26	
16.1. Пропорції зображуваного об'єкта	<p>Пропорції.</p> <p>Метод перенесення пропорцій різноманітних предметів на площину аркуша (візування).</p> <p>Навчально-творча графічна робота на передачу площинних пропорцій побутових предметів, що розташовані на рівні лінії горизонту.</p> <p>Художні матеріали та інструменти: папір А3/А2, графітний олівець, гумка тощо.</p>	4	<p>Знає, що таке пропорції.</p> <p>Вміє за допомогою візування визначити пропорції предметів.</p> <p>Зображує предмет з натури з дотриманням його основних пропорцій.</p>
16.2. Лінійно-конструктивна побудова форм з віссю обертання	<p>Правила побудови геометричних тіл з віссю обертання.</p> <p>Циліндр. Конус.</p> <p>Лінійно-конструктивний рисунок з натури.</p> <p>Навчально-творчий графічний натюрморт з натури з циліндром та конусом.</p> <p>Художні матеріали та інструменти: папір А3, графітний олівець, гумка тощо.</p>	10	<p>Знає правила побудови циліндра та конуса, дотримується їх під час малювання з натури.</p>

	<p>Малювання з натури простих побутових предметів з віссю обертання.</p> <p>Навчально-творчий графічний натюрморт з глечиків різної форми та розмірів.</p> <p>Художні матеріали та інструменти: <i>папір А3, графітний олівець, гумка тощо.</i></p>		<p>Відтворює конструктивну будову побутових предметів з віссю обертання.</p>
<p>16.3. Лінійно-конструктивна побудова куба</p>	<p>Правила побудови правильного багатогранника.</p> <p>Загальне положення куба, в кожному сторону якого вписане коло (на прикладі каркасної моделі куба).</p> <p>Навчально-творча графічна робота на лінійно-конструктивну побудову куба на основі дротяного каркасу.</p> <p>Художні матеріали та інструменти: <i>папір А3, графітний олівець, гумка тощо.</i></p> <p>Малювання з натури побутових предметів, основою яких є прямокутний паралелепіпед.</p> <p>Навчально-творча графічний натюрморт з коробок різних форм та розмірів.</p> <p>Художні матеріали та інструменти: <i>папір А3, графітний олівець, гумка тощо.</i></p>	<p>12</p>	<p>Зображує куб з натури з дотриманням правил побудови.</p> <p>Відтворює конструкцію прямокутних предметів з урахуванням їх пропорцій та розташування.</p>
<p>Модуль 17. Світлотінь як засіб передачі об'єму. Натюрморт</p>	<p>Елементи світлотіні: власна тінь; рефлекс; тінь, що падає; світло; відблиск; напівтінь.</p> <p>Схеми розподілення світла на різноманітних геометричних формах (циліндр, куля, куб, конус, багатогранник).</p> <p>Навчально-творчі</p>	<p>10</p>	<p>Визначає елементи світлотіні на запропонованому предметі.</p> <p>Відтворює елементи</p>

	<p>графічні роботи (3-4 роботи) на опрацювання світлотіні. Художні матеріали та інструменти: паперу А4(декілька аркушів), графітний олівець, гумка тощо.</p> <p>Світлотіньове моделювання форми за допомогою штрихування. Навчально-творчий графічний натюрморт з натури з глечиком, коробкою та яблуком. Художні матеріали та інструменти: папір А3, графітний олівець, гумка тощо.</p>		<p>світлотіні на геометричних формах.</p> <p>Вміє моделювати форму предметів штрихуванням.</p>
Модуль 18. Повітряна перспектива в рисунку		16	
18.1. Інтер'єр	<p>Передача повітряної перспективи. Інтер'єр. Основні види зображення кімнати (кутове та фронтальне). Навчально-творча графічна робота із застосуванням законів перспективи (наприклад, на тему «Кімната про яку я мрію» тощо) Художні матеріали та інструменти: папір А3, графітний олівець, гумка, інші графічні матеріали за вибором учнів.</p>	8	<p>Знає, що таке інтер'єр.</p> <p>Зображує кімнату у вивчених ракурсах із дотриманням правил повітряної перспективи.</p>
18.2. Пейзаж	<p>Передача повітряної перспективи у пейзажах відомих художників. Розподіл зображення на плани та об'єкти. Навчально-творча графічна робота на створення пейзажу (наприклад, на тему «Моя подвір'я», «Вулиця з мого вікна», «Казкове королівство»,</p>	8	<p>Передає просторовість у пейзажі.</p>

	«Середньовічний замок» тощо). Художні матеріали та інструменти: папір А3/А2 (зокрема, тонований), графітний олівець, гумка, інші графічні матеріали за вибором учнів.		
Модуль 19. Об'єм та простір у тематичній графічній композиції	Лінійно-конструктивна побудова та передача об'єму предметів, що походять від різних геометричних форм. Навчально-творча графічна тематична композиція на поєднання предметів та просторового фону (з <u>натюри або взявши за основу натуру</u>) (наприклад, на тему «Крамниця посуду», «Музей античних ваз», «Королівське застілля» тощо). Художні матеріали та інструменти: папір А3, графітний олівець, гумка, інші графічні матеріали за вибором учнів.	10	Відтворює конструктивну та світлотіньову побудову предметів. Передає простір в тематичному натюрморті.
Всього годин у навчальному році:		70	

Під час виконання програми підсумкового річного контролю учень/учениця:

- застосовує вивчені закони лінійної та повітряної перспективи;
- передає конструкцію та об'єм предметів, що знаходяться в просторі;
- вміє працювати в жанрах натюрморту, пейзажу, інтер'єру.

Четвертий рік навчання. Завдання: вивчення основ реалістичного зображення людини (фігура, обличчя, кінцівки, міміка); створення начерків із застосуванням різноманітних графічних матеріалів і технік; опанування жанрів портрет, автопортрет; зображення складних форм побутових речей та драперій.

<i>Людина та її світи (світ речей, світ емоцій)</i>			
Навчальні модулі	Зміст навчання	Орієнтовна кількість годин	Результати навчання
Модуль 20. Реалістичне зображення людини		27	

<p>20.1. Зображення фігури людини</p>	<p>Зображення людини на прикладах творів відомих художників (твори за вибором викладача). Навчально-творча графічна робота на копіювання запропонованого викладачем рисунка відомого художника. Художні матеріали та інструменти: папір А4, графітний олівець, гумка тощо.</p> <p>Пропорції фігури людини. Схеми з елементарної анатомії людини (скелет). Начерки фігури людей у творах відомих художників (за вибором викладача). Навчальні начерки (9 робіт) на зображення фігури людини (кожне зображення на окремому аркуші): – людина, яка стоїть (3: лінійно, від плями, світлотінню); – людина, яка сидить (3: лінійно, від плями, світлотінню); – лінійно-конструктивна будова кінцівок (3: стопи ніг та кисті рук). Художні матеріали та інструменти: папір А4 (зокрема, тонований), графітний олівець, гумка, туш, пензлик, маркер, вугілля тощо.</p> <p>Силуетне зображення людини. Механіка руху. Зображення групи людей у різних позах. Навчально-творча графічна тематична робота на зображення групи людей (наприклад, «Каток», «Футбол»,</p>	<p>15</p>	<p>Копіює запропонований рисунок із зображенням людини.</p> <p>Розрізняє вікові та гендерні особливості пропорцій фігури людини; дотримується їх у зображенні. Знає, що таке начерк.</p> <p>Зображує у начерках людину в статичних позах та частини її тіла.</p> <p>Відтворює у начерках механіку руху людини.</p> <p>Зображує людину в різних ракурсах; передає за допомогою поз</p>
--	---	-----------	--

	<p>«Ринок», «Вокзал» тощо).</p> <p>Художні матеріали та інструменти: папір А2/А3 (зокрема, тонований), графітний олівець, гумка, туш, пензлик, маркер, вугілля тощо.</p>		настрій/напругу/сюжет.
<p>20.2. Зображення голови людини</p>	<p>Пропорції голови та обличчя людини.</p> <p>Схеми з елементарної анатомії людини (череп).</p> <p>Навчально-творчі графічні роботи (10 робіт) на схематичне зображення голови людини:</p> <ul style="list-style-type: none"> – профільне зображення голови від плями (2); – лінійне симетричне зображення фронтального положення голови (2); – лінійно-конструктивна будова окремих частин обличчя (око, ніс, вухо, губи) (4); – лінійне відображення міміки обличчя (2); <p>Художні матеріали та інструменти: папір А4 (декілька аркушів), графітний олівець, гумка, туш, пензлик, маркер, вугілля тощо.</p> <p>Портрет як жанр образотворчого мистецтва.</p> <p>Основні види портрета (погрудний, автопортрет, інтимний, парадний, у повний зріст, груповий).</p> <p>Навчально-творчий графічний портрет на тему за вибором учнів (наприклад, «Автопортрет», «Портрет друга», «Мій однокласник» тощо).</p> <p>Художні матеріали та інструменти: папір А2/А3 (зокрема, тонований), графітний олівець, гумка, туш, пензлик, маркер, вугілля тощо.</p>	12	<p>Відтворює вікові та гендерні особливості пропорцій обличчя людини.</p> <p>Називає основні види портрета, розрізняє портрет та автопортрет.</p> <p>Передає характерні риси обличчя людини, яку зображує.</p>

Модуль 21. Світ речей людини		30	
21.1. Драперія в образотворчому мистецтві	<p>Класифікація складок за формою (конусні, циліндричні, зигзагоподібні, хаотичні).</p> <p>Спрощене світлотіньове зображення драперій при верхньому боковому освітленні.</p> <p>Навчально-творча графічна робота на зображення двох контрастних драперій, (м'яка/груба/прозора/фактурна тощо), зафіксованих на стіні.</p> <p>Художні матеріали та інструменти: папір А2/А3 (зокрема, тонований), м'які графічні матеріали за вибором учнів.</p>	9	<p>Знає та розрізняє різновиди складок за формою.</p> <p>Спрощено зображує драперії різні за характером.</p>
21.2. Комбіновані форми побутових речей	<p>Лінійно-конструктивна побудова та світлотіньове зображення кулі при верхньому боковому освітленні.</p> <p>Навчально-творчий графічний натюрморт з 3-4 геометричних тіл (з обов'язковим включенням кулі).</p> <p>Художні матеріали та інструменти: папір А2/А3, графітний олівець.</p> <p>Побудова комбінованих форм побутових речей, утворених внаслідок поєднання простих геометричних форм з єдиною віссю обертання.</p> <p>Навчально-творчий графічний натюрморт з 2-3 складних за формою гіпсових ваз або побутових речей.</p> <p>Художні матеріали та інструменти: папір А2/А3, графітний олівець.</p>	21	<p>Відтворює лінійно-конструктивну та світлотіньову побудову кулі.</p> <p>Зображує комбіновані форми побутових речей із дотриманням відповідних пропорцій.</p>
Модуль 22. Людина як	Художній образ людини у творах художників-	15	

джерело натхнення	графіків (за вибором викладача). Асоціативний образ людини. Навчально-творча графічна робота на створення асоціативного художнього образу людини (наприклад, дівчина-весна, людина-оркестр, чоловік-вітер, жінка-річка та ін.). Художні матеріали та інструменти: папір А2/А3 (зокрема, тонований), графічні матеріали за вибором учнів.		Створює асоціативний художній образ людини.
Модуль 23. Світ емоцій людини	Розкриття образу людини через емоцію, зображену художником. Навчально-творчий графічний портрет-образ людини (наприклад, «Бабусина туга», «Суворий капітан», «Щасливий іменинник», «Замріяна дівчина», «Веселий перехожий», тощо). Художні матеріали та інструменти: папір А2/А3 (зокрема, тонований), графічні матеріали за вибором учнів.	15	Передає в рисунку певну емоцію людини.
Модуль 24. Відображення захоплення людини у творчій графічній роботі	Тематичний натюрморт. Навчально-творчий графічний тематичний натюрморт на основі природи або за уявою, що включає предмети, які розкривають світ захоплення людини (наприклад, побутовий, морський, музичний, спортивний тощо). Художні матеріали та інструменти: папір А2/А3 (зокрема, тонований), графічні матеріали за вибором учнів.	18	Створює тематичний натюрморт, де відображені захоплення людини.
Всього годин у навчальному році:		105	

Під час виконання програми підсумкового річного контролю учень/учениця:

– зображує фігуру, голову, обличчя та частини тіла людини із дотриманням основних пропорцій;

– передає конструкцію та об'єм побутових речей комбінованої форми, різних за характером драперій;

– створює графічні роботи в жанрі портрету, в яких за допомогою вивчених художніх прийомів та технік передає образ людини (зокрема, її емоції, захоплення тощо).

П'ятий рік навчання. Завдання: удосконалення прийомів штрихування графітним олівцем для передачі матеріальності, фактурності предметів; закріплення навичок рисунку з натури та за уявою.

<i>Дарую світові свою творчість</i>			
Навчальні модулі	Зміст навчання	Орієнтовна кількість годин	Результати навчання
Модуль 25. Передача матеріальності предметів графітним олівцем	<p>Вибір методів штрихування графітним олівцем для передачі матеріальності предметів.</p> <p><i>Навчально-творча графічна робота на опрацювання технічної палітри штрихів (наприклад, академічне штрихування; розтушовування; хаотичне штрихування; штрихуванням сіткою тощо).</i></p> <p>Художні матеріали та інструменти: <i>папір А4 (декілька аркушів), графітний олівець різної твердості, гумка тощо.</i></p> <p><i>Навчально-творчі графічні роботи (2-3 роботи) на відтворення характерної фактурної поверхні обраного предмета без опрацювання фону (наприклад, очищений мандарин, металева кружка, зимова шапка, мереживо, цеглина тощо).</i></p> <p>Художні матеріали та інструменти: <i>папір А4 (декілька аркушів),</i></p>	21	<p>Володіє опанованою палітрою штрихів.</p> <p>Передає характерну фактуру поверхні обраного предмета вивченими методами штрихування.</p>

	<p><i>графітні олівці різної м'якості, гумка.</i></p> <p>Навчально-творчий графічний побутовий натюрморт з натури, серед предметів якого <u>один з характерною фактурою</u> (предмет запропонований викладачем).</p> <p>Художні матеріали та інструменти: <i>папір А3, графітні олівці різної м'якості, гумка.</i></p>		<p>Передає матеріальність предметів за допомогою вивчених методів штрихування</p>
<p>Модуль 26. Виділення композиційного центра в рисунку</p>	<p>Основні прийоми виділення композиційного центра в рисунку (за контрастом ліній, світлотінню, текстурою, деталізованим опрацюванням, розмиттям другорядного).</p> <p>Натюрморт з 5-6 простих за формою об'єктів (фруктів, овочів, посуду тощо).</p> <p>Навчально-творчі графічні роботи (3-4 замальовки) з натури на почергове виділення різних об'єктів натюрморту за допомогою вивчених прийомів</p> <p>Художні матеріали та інструменти: <i>папір А4 (декілька аркушів), графічні матеріали за вибором учнів.</i></p> <p>Виділення довільно обраного композиційного центра одним із вивчених графічних прийомів.</p> <p>Навчально-творчий графічний натюрморт з натури із 3-5 предметів на виділення головного елемента, який обрано учнем/ученицею.</p> <p>Художні матеріали та інструменти: <i>папір А3/А2, графічні матеріали за вибором учня.</i></p>	<p>27</p>	<p>Використовує в рисунку вивчені прийоми виділення композиційного центра,</p> <p>Вміє зробити головним обраний композиційний елемент.</p>
<p>Модуль 27 Дарую світові свою творчість</p>	<p>Рисунок з натури: лінійно-конструктивна побудова предметів, передача їх</p>	<p>57</p>	

	<p>об'єму та матеріальності за допомогою вивчених методів штрихування.</p> <p><u>Навчально-творчий підсумковий натюрморт із 3-4 побутових предметів</u> (різних за тоном та фактурою, з обов'язковим включенням кулі або куба) та драперіями.</p> <p>Художні матеріали та інструменти: папір А2⁴, графітні олівці різної м'якості, гумка.</p> <p>Рисунок за уявою: застосування вивчених жанрів, технік та манери виконання.</p> <p><u>Навчально-творча підсумкова графічна робота на вільну тему</u> (наприклад, «Портрет мого друга», «Місто майбутнього», «Старовинний натюрморт», «Ілюстрація до улюбленого літературного твору» тощо).</p> <p>Художні матеріали та інструменти: папір А2 (зокрема, тонований), графічні матеріали і техніка за вибором учнів.</p>		<p>Створює натюрморт з натури.</p> <p>Створює тематичний рисунок за уявою.</p>
<p>Всього годин у навчальному році:</p>	<p>105</p>		

Під час виконання програми підсумкового річного контролю учень/учениця:

- володіє удосконаленими навичками штрихування графітним олівцем для передачі об'єму та матеріальності зображувальних об'єктів;
- виконує рисунок з натури та за уявою.

⁴ Робота в межах формату паспарту А2.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Баммес Г. Изображение фигуры человека. Пособие для художников, преподавателей и учащихся. Берлин : Фольк унд виссен, 1984. 336 с.
2. Беда Г. В. Основы изобразительной грамоты: рисунок, живопись, композиция. Москва : Просвещение, 1981. 240 с.
3. Гарбуз Р. С. Лінійна перспектива в навчальному рисунку. Львів : ЗУКЦ, 2009. 110 с.
4. Гребенюк Г. Є. Основы композиції та рисунок. Підручник для учнів професійно-технічних навчальних закладів. Київ : Техніка, 1997. 222 с.
5. Кузин В. С. Наброски и зарисовки. Москва : Просвещение, 1984. 240 с.
6. Ли Н. Основы учебного академического рисунка. Москва : Эксмо, 2007. 482 с.
7. Рабинович М. Ц. Пластическая анатомия человека, четвероногих животных и птиц и ее применение в рисунке. Москва : Высшая школа, 1978. 208 с.
8. Ратнічин В. М. Перспектива. Київ : Вища школа, 1977. 135 с.
9. Ростовцев Н. Н. Академический рисунок: курс лекцій. Учебное пособие для студентов педагогических институтов. Москва : Просвещение, 1973. 303 с.
10. Ростовцев Н. Н. Очерки по истории методов преподавания рисунка. Москва : Изобразительное искусство, 1984. 288 с.
11. Ростовцев Н. Н., Терентьев А. Е. Развитие творческих способностей на занятиях рисованием. Москва : Просвещение, 1987. 175 с.
12. Терентьев А. Е. Рисунок в педагогической практике учителя изобразительного искусства. Москва : Просвещение, 1981. 176 с.
13. Щербаков В. С. Изобразительное искусство. Обучение и творчество. (Проблемы руководства изобразительным творчеством детей). Москва : Просвещение, 1969. 272 с.
14. Яремків М. Композиція. Творчі основи зображення. Тернопіль : Підручники і посібники, 2005. 112 с.
15. Bammes G. Der nackte Mensch. Dresden : Veb Verlag der Kunst, 1982. 480 p.
16. Bammes G. Sehen und Verstehen. Berlin : Volk und Wissen Volkseigener Verlag , 1985. 261 p.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Рівні компетенції	Бали	Характеристика навчальних досягнень
Початковий	1 – 3	Рівень виконання навчальних завдань не в повній мірі відповідає результатам навчання за програмою дисципліни «Рисунок». Учні/учениці бракує власних творчих думок, наявні численні грубі технічні помилки, працює лише за допомогою викладача. Демонструє початковий рівень володіння вивченими графічними засобами, техніками і прийомами.
Середній	4 – 6	Виконані навчальні завдання програми дисципліни «Рисунок» мають значну кількість недоліків. Демонструє окремі елементи художньо-образного вирішення завдань, часто потребує підказок викладача, не завжди вміє самостійно завершити роботу. Демонструє задовільний рівень володіння вивченими графічними засобами, техніками і прийомами.
Достатній	7 – 9	Демонструє необхідні навички та уміння під час виконання графічних завдань програми. Досягає художньої виразності у більшості творчих навчальних завдань, але мають місце незначні недоліки-порушення етапів їх виконання, інколи потребує підказок викладача. Добре володіє вивченими графічними засобами, техніками і прийомами.
Високий	10 – 12	Впевнено та якісно виконує навчальні завдання програми дисципліни «Рисунок», що відповідають вимогам поточного етапу навчання. Втілює художній образ у власних творчих роботах. Самостійно працює над завданням від початку до кінця, правильно веде роботу на всіх етапах виконання. Вільно та на високому рівні володіє опанованими графічними засобами, техніками і прийомами.